

ENFLASYON İLE FİNANSMAN

Yazan : Prof. Dr. Avni ZARAKOLU

İktisaden gelişmiş memleketlerde ziraatte çalışan her aile vasi olarak kendisiyle birlikte 4-8 aileyi besliyecek kadar istihsalde bulunduğu halde, iktisaden geri kalmış memleketlerin bir çoğunda bu nisbet 1-2 yi geçmemektedir. Aynı işle meşgul iki insan topluluğunun verimleri arasındaki bu muazzam farkı sadece toplulukların evsafi ve tabii şartlarla izaha imkân yoktur. Beşeri ve tabii unsurlar verime tesir etmekle beraber, asıl farkın sermayenin istihsale iştirak nisbetinden doğduğu söylenebilir.

Bir çok iktisatçılar bunu sermaye - hasıla nisbeti (capital - output ratio) ile göstermeye çalışmışlardır. Muayyen bir devre içinde yapılan sermaye yatırımlarının, bu devrede milli hasılda husule getireceği artışa nisbetine sermaye - hasıla nisbeti denir. Meşelâ bir memlekette sermaye - hasıla nisbeti 3 ise ve bu memleketin nüfusu senede % 3 nisbetinde artıyorsa, mevcut refah seviyesinin artması için milli geliri 42 milyar lira olan bu memleketin 3,78 milyar liradan (yani, milli gelirin % 9 undan) fazla yatırım yapması lâzımdır.

Bu gün Amerika Birleşik Devletleri ve Garbi Avrupa memleketleri gibi, refah seviyelerine ulaşmak istediğimiz sanayi memleketleri iki asırdan beri büyük sermaye terakümüne sahne olmuş memleketlerdir. Sermayenin istihsale geniş surette iştiraki neticesi, nüfus başına büyük verim elde ederek, refah seviyelerini durmadan arttırmaktadırlar.

Çeşitli amillerle sermaye terakümü cüzi, milli sermaye stokunda yıldan yıla büyük bir gelişme göstermiyen, nisbeten statik bir milli ekonomiye sahip olan az gelişmiş memleketlerin kalkınması, bu memleketlerde nüfus başına verimin arttırılması, özlenen yük-

sek hayat standardına ulaşılması için bir ikinci yol yoktur. Milli sermaye stokunu artırmak, vasıtalı istihsale geçmek lazımdır.

Bir memlekette sermaye terakümünün normal kaynağı milli tasarruftur. Milli tasarruf ise milli gelirin istihlâk edilmeyen kısmına eşit olup, büyük ölçüde milli gelirin seviyesine ve tevzi şekline bağlıdır. İktisaden az gelişmiş memleketlerde geniş halk kütlesi asgari maiyet seviyesinde yaşar. Binaenaleyh tasarruf arzusu bulunsa bile, kâfi tasarruf kudretine sahip değildir. Umumiyetle kabul edilen bir fikre göre (1), iktisaden geri kalmış memleketlerin çoğunda tasarruf milli gelirini % 4-5 ini geçmez. Milli gelirin düşüklüğü de nazarı itibare alınırsa, bu memleketlerde her yıl milli sermaye stokuna cüzi ilaveler yapıldığı anlaşılır. Nüfusun süratle çoğaldığı düşünülürse, sermaye teşekkülündeki batılığın arzu edilen iktisadi kalkınmayı temin edemeyeceği kabul edilebilir.

Hiç şüphe yokki, tasarruf kendi başına sermaye demek değildir. Tasarrufun sermayeye inkılap edebilmesi için yatırılması, yani sermaye malları mübayaasında kullanılması lazımdır. Yatırıma tesir eden faktörler tasarrufa saik olan amillerden başkadır. Nitekim tasarruf imkânı çok yüksek olan memleketlerde yatırım yorgunluğundan bahs olunmaktadır. Tasarruf nisbetinde yatırımda bulunulmaması, istihsal edilen sermaye mallarının bir kısmının satılmaması demektir. Bu hal sermaye malı müstahsillerinin zararını mucip olacağından veya kârını azaltacağından, dolayısıyla gelir ve istihdam seviyesinin daralmasına amil olacaktır.

Ancak, bu hale iktisaden az gelişmiş memleketlerde pek rastlanmaz. Bu memleketlerde kâfi tasarruf bulunduğu takdirde, özel yatırımlar yanında hükümetlerin yol, mektep, hastane inşası, sulama, elektrifikasyon, sanayi tesisleri gibi bir yığın yatırım projeleri vardır. Bu memleketlerde yatırım kifayetsizliği, büyük ölçüde tasarrufun olmamasından ileri gelir. Yani iktisaden geri kalmış memleketlerde tasarruf-yatırım müsavatının yatırım aleyhine bozulması daha az muhtemeldir.

İktisaden geri kalmış memleketlerin, iktisadi kalkınmaları için karşılaştıkları en mühim mesele artan yatırımları karşılayacak sermaye teminidir. İhtiyari tasarruf bunu temin edemeyeceğine göre,

(1) W. Arthur Lewis : The Theory of Economic Growth, 1955, s. 216.

mecburi tasarrufa gitme, yabancı halkların tasarruflarından istifade zarureti ortaya çıkmaktadır.

Memleketimizde cebri tasarruf ile sermaye teşekkülünün ilk başarılı örneğini Mithat Paşa vermiştir denilebilir. Mithat Paşanın ziraat mürabahacıların elinden kurtarmak için 1863 de kurmaya başladığı Memleket Sandıkları sermayesinin, köylünün mesai haricinde imece suretiyle ettikleri toprağın hasılasından teminine tevessül edilmesi veya öküz başına yarım kile buğday alınması, Sandığın 1883 de Menafi Sandığı haline getirilmesiyle aşar vergisine 1/10 ilâvesi yoluna gidilmesi birer cebri tasarruf sayılabilir. Hicaz demir yolu inşaatı başka motiflerle de olsa, bu türü tasarrufa ve yatırıma bir misal olarak gösterilebilir. Cumhuriyet devrinde bilhassa 1933 den sonra devlet eli ile yapılan yatırımların bir çokları mecburi tasarrufa dayanmaktadır.

Cebri tasarruf, iş mükellefiyeti, vergi ve para politikası ile temin edilebilir. Bunlar arasında millet ekonomisine tesir bakımından büyük farklar vardır.

Ezcümle, iş mükellefiyeti emeğin alındığı sahalarda istihsalin azalmasına sebep oluyorsa, iş mükellefiyetinden sermaye terakümü bakımından beklenen netice hasıl olmaz. Ancak gizli işsizlerden istifade edilebilir. Meselâ ziraatten ayrıldığı takdirde ziraat istihsalde bir azalma meydana getirmeyecek olan nüfusun başka sahalarda çalıştırılmasının temini gibi. Prof. Baade (2) memleketimizde sermaye terakümünü kolaylaştırmak için bazı şartlar altında bu tedbire müracaat edilebileceğini zikretmektedir.

Vergiler ferdi gelirlerde, dolayısıyla ferdi harcamalarda alınan vergi nisbetinde bir azalma husule getirirler. Ancak bu azalma istihlâk giderlerinde veya yatırım harcamalarında olmasına göre tesiri değişiktir. Eğer devletçe alınan vergi, fertlerin istihlâk giderlerini azaltıyorsa ve vergi hasılası yatırıma tahsis ediliyorsa milli sermaye stokunda bir artış husule gelecektir. Eğer alınan vergi hususi sektörün yatırımını azaltacak bir tesir yapıyorsa, bir taraftaki artış diğer taraftaki azalışla bertaraf edilmiş olacaktır. Bu bakımdan muhtelif vergi neveleri arasında farklar mevcuttur. Mesela vasıtalı vergiler daha ziyade istihlâk temayülü fazla, tasarruf temayü-

(2) Baade Raporu.

lû az olan dar gelirli kimseler üzerinde tesirini gösterdiğinden milli tasarrufu artırıcı bir tesir yapabilir. Ancak vasıtalı vergiler bu gün adil sayılmamaktadır ve gelir vergilerini tamamlayıcı mahiyette tatbikine çalışılmaktadır.

Para politikasına gelince, para arzını tediye tekniğinin zaruri kıldığı miktarın üzerinde artırmak suretiyle cari tasarrufun üzerinde yatırımda bulunmak mümkündür. Cari tasarruf üzerinde yapılan yatırım enflasyonla finanse edilmektedir. Fiyat seviyesi yükselir. Ancak, bu suretle yapılan yatırım, kısa bir zamanda istihsalın artışına amil olursa, fiyatlarda meydana gelen yükseliş geçicidir. Enflasyon kendi kendini yok eder. Fakat yatırım neticesi mal ve hizmet arzında bir artma husule gelmezse veya bu artışın husule gelmesi uzun zamanın geçmesine bağlı ise, fiyatlardaki yükselme devamlı bir mahiyet alır.

Prof. W. Arthur Lewis, bunu izah için bir eğitim programının para emisyonu ile finansmanı misal vermektedir (3). Mektep açılması bir kısım halkın yetişmesine amil olur. Halkın yetişmesi istihsale müsbet tesir ederek, istihsalın artmasını intaç eder. Fakat bunun için uzun zamanın geçmesi lazımdır. Bu zaman zarfında istihsal artsa bile fiyatlarda beklenen düşme meydana gelmez.

Cari tasarrufun üzerinde yapılan yatırımın kısa zamanda istihsalın artmasını intaç etmesi daha ziyade düşük kapasite ile çalışıldığı işsizliğin bulunduğu zamanlarda mümkün olabilir. Bu şartlar altında mal ve hizmet arzı kısa bir zamanda artacağından enflasyon kendi kendini yok eder. Bunun en iyi misalini 1933 den sonra Almanya'da tatbik edilen «Vorfinanzierung» metodunda görmekteyiz (4).

1933 den sonra Almanya'da iştirak kuvveti yaratılmak suretiyle yapılan finansman o zamanki şartlar altında mal ve hizmet arzını kısa bir zamanda artırdığından, nominal milli gelirdeki artışı reel milli gelirdeki artış takip etmiş, milli gelirle milli sarfiyat arasındaki bozulan muvazene yeniden teessüs edebilmiştir. Ancak bilahare silahlanma için aynı metoda devam edilmesi Almanyada ve mütteliklerinde malum enflasyonları meydana getirmiştir.

(3) a.g.e., s. 217.

(4) Priou : Das deutsche Finanzwunder - Die Geldbeschaffung für den deutschen Wirtschaftsschwung, Berlin 1933.

İstihsal kaynaklarını tamamen kullanamayan az gelişmiş memleketlerde bu şekilde bir «Vorfinanzierung»un mümkün olup olmadığını minakâşa etmeden evvel, Almanyada kullanılan bu metod hakkında kısa malumat vermek faydalı olacaktır.

«Vorfinanzierung», munzam iştirâ kuvveti yaratılması suretiyle müstakbel gelirlerin hali hazırda kullanılması şeklinde tarif edilebilir. 1933 den sonra Almanyada tatbik edilen «Vorfinanzierung» şöyle ceryan etmiştir :

Alman hükümeti muayyen işletmelerle anlaşarak, bunlardan 3-4 ay vadeli bono (Arbeitsschaffungswechsell) mukabilinde siparişte bulunmayı kabul etmiş, işletmelere verilen bonolar Reichsbank'ın mükerrer iskontosuna tabi tutulmuştur. Doğrudan doğruya emisyonla gidilmiyerek böyle bir dolambaçlı yolun tercih edilmesi, para emisyonuna gitmeden evvel, piyasada atıl para varsa, evvela bunu kullanma arzusuna matuftur .

Bono hamilinin faizden istifade etmek gayesiyle bonoyu, iskontoya arz etmiyerek, vadeye kadar kasasında saklaması mümkündür. İskontoya arz ettiği takdirde, önce kendi bankasına veya atıl parası olan bir yere (mesela tasarruf sandığı ve kooperatiflere) ciro edecektir. Böylece başlangıç finansmanı para piyasasından tedarik edilerek bir dereceye kadar emisyonun artmasına mani olunacağı düşünülmüştür.

Fakat siparişlerin artmasına bağlı olarak, bono hacminin artması, devlete açılan kısa vadeli kredinin genişlemesi demektir. Bu senetlerin iskonto suretiyle paraya tahvili ise, bono ihracı suretiyle yaratılan iştirâ kuvvetini umumileştirir, yani tesir sahasını genişletir. (5).

Bu genişleme fiyatlara yükseltici bir tesir yapar. Ancak bononun kısa bir vade sonunda tediyesi ve aynı miktar gelirin satın almak için değil, bonoyu ödemek için kullanılması, yani yaratılan iştirâ kuvvetinin merkez bankasına dönmesi, bu tesirin yayılmasına manidir.

Bununla beraber, burda yeniden tedavüle çıkarılan bonolarla,

(5) A. Zarakolu : Para ve kredi muamelelerinde poliçe, İstanbul 1954 s. 100 ve müt.

itfa edilen bono miktarı arasındaki fark önemlidir. Tedavüle çıkarılan bono miktarı, itfa edilen bono miktarından fazla ise, iştiracı gücü artmakta devam eder. Bu da fiyatları yükseltici bir tesir yapar. Nitekim, Almanyada yaratılan iştiracı gücünün, fiyatlara tesirini bertaraf ederek, çalışma seviyesini artırması için 1934 den itibaren umumi bir fiyat kontrolü vazedilmiş, döviz tahdidatı, ücret yükselmesine mani olmak, spekülasyonla mücadele gibi bir takım tedbirler alınmıştır.

Esasen o zaman Almanyada mevcut şartlar fiyat seviyesinin yükselmesine mani olucu bir tesir yapmıştır. Bunlar arasında,

1. İşletmelerin % 40 - 50 gibi düşük bir kapasite ile çalışmaları,
2. Depresyonda satılmıyarak kalan mal stokunun, yaratılan iştiracı kuvvetinin bir kısmını beletmesi,
3. İstihdamın artması neticesinde işsizlere ödenen yardımın azalması suretiyle, bunun finansmanında kullanılan kredi hacminin daralması, zikredilebilir.

Bu şartlar altında ve Almanya Hükümeti tarafından alınan tedbirler sayesinde fiyat ve ücretler sabit tutulabilmiş, yaratılan münzam iştiracı kuvveti, istihsal miktarını ve istihdamı artırmaya saik olmuştur. Bu sayede Almanyada 1935 senesi ortasına kadar 3,5 milyon işsiz tekrar işe kavuşmuştur.

Şimdi yukarıdaki sorularımıza avdet edelim : İstihsal kaynaklarını tamamen kullanamayan, diğer bir tabirle gizli işsizliğin bulunduğu az gelişmiş memleketlerin kalkınmasında «Vorfinanzierung» mümkün müdür ?

Her şeyden evvel burda istihsal kaynaklarından gereği gibi istifade edilemeyen az gelişmiş memleketlerde durumun, talep kıfayetsizliği yüzünden düşük kapasite ile çalışan sanayi memleketlerinden farklı olduğuna işaret etmek lazımdır.

Yukarıda bahsi geçen İngiliz ekonomisti Lewis (6) az gelişmiş memleketlerde enflasyonla finansman için şöyle yazmaktadır : Az gelişmiş memleketler düşük bir teknik seviye ile tam kapasiteye yakın bir şekilde çalışmaktadırlar. Talebin biraz artması ziraati ve

(6) a.g.e., s. 218.

küçük sanayii kapasite hududuna ulaştırır. İstihsal istenildiği kadar artırılmaz. Binaenaleyh, tedavül hacminin artırılmasına devam edilmesi fiyatlarda tesirini gösterir.

Bu görüş az gelişmiş ziraat memleketlerinin mühim bir problemini ortaya koymaktadır. Misal olarak memleketimizi ele alacak olursak, İstatistik Umum Müdürlüğünün 1950 ziraat sayımının neticelerine göre, memleketimiz ziraatında küçük işletme hakimdir. Bu işletmelerde teknik geridir. Az sermaye ile çalışılmaktadır. Bu hal fiyat yükselmesine karşı istihsalin matlup derecede artmasına mani olmaktadır. Küçük sanatlar ve esnaf için durum bundan pek farklı değildir. Mesela günde bir çift ayakkabı imal edebilen bir ayakkabı ustası, fiyatlar ne kadar yükselirse yükselsin, ayakkabı imalini bir kaç misline çıkaramaz.

Gerçi, iktisaden az gelişmiş memleketlerde gizli işsizlik vardır. Teknik seviye biraz islah edilmek suretiyle, zirai istihsalde bir azalma olmadan muayyen nüfus yeni yatırım sahalarında istihdam edilebilir.

Fakat, yeni sahalarda çalışan bu nüfus ücret almaktadır. Zirai istihsalde ve küçük sanayi mamullerinde yukarıda işaret ettiğimiz amillerin tesiri altında buna uygun bir artış olmazsa, nakli talebin artması karşısında istihlak malları fiyatları yükselir. Bu hal zürriyat ve küçük sanat erbabının kârlarını artırır. Kârın artması istihsal teşvik edici bir tesir yapar. Ancak bunlar istihsallerini istedikleri kadar artıramazlar. Kaldı ki, yeni yatırımlarla ortaya çıkan mesele, sadece artan istihlak malı talebini karşılamakla bitmez. Aynı zamanda bu yatırımların zaruri kıldığı sermaye mallarını dışardan ithal etmek lazımdır. Bu ise ihracatı artırmak suretiyle mümkün olabilir. Halbuki dahilde fiyatların yükselmesi, ihracata azaltıcı bir tesir yapar. Burda ihraç edilen malların dahilde istihlak edilen mal cinsinden olması halini düşünebiliriz. O halde enflasyonla yatırım yapan bir memleket, dahilde talep edilmeyen ihracat maddelerine sahip olmalıdır veya dahili talebi tahdit etmek zorundadır.

Görülüyorki, bir yatırımın tahakkuk ettirilebilmesi için icabeden parayı tedarik etmek kâfi değildir. Yatırımın icabettirdiği sermaye mallarına, çalışacak insanlara ihtiyaç vardır. Diğer bir tabirle bir yatırımın tahakkuku mali kaynaklar kadar fiziki kaynaklara da bağlıdır. Yakın tarihimizde Demokrat Parti İktidarının yatırımlardaki

muvaffakiyetsizliğinin en mühim sebeplerinden biri de budur. Kâfi çelik, makine, çimento, mütehassıs işçi, ilh, olmadan girişilen yatırımların çoğu yanda kalmış, artan iştır gücü kolaylıkla fiyatlara intikal etmiştir.

Enflasyonla finansman bir çok meseleler ortaya çıkarmaktadır. Bunları iki noktada toplamak mümkündür: 1. Memleket dahilinde istihlâk malları kıtlığı, istihsal unsurları kıtlığı ve fiyat seviyesinin yükselmesi; 2. İthalatın artması ve ihracatın azalması suretiyle dış memleketlere tediye güçlüğü. Enflasyonla finansmana giden bir memleket bu meseleleri halletmeğe mecburdur.

Bunun için tasarrufun artırılarak yatırıma eşit hale getirilmesi zaruridir. Bilindiği gibi, milli gelir sarfiyatı bakımından istihlâk giderleri ve tasarrufun mecmuuna müsavidir. Enflasyonla yatırım milli tasarruf (milli gelir - istihlâk giderleri) üzerinde bir harcamayı ifade eder. Mecmu talep mecmu arz nazararı yaratılan para kadar artar. Mecmu talep ile mecmu arz arasında bozulan muvazene, tasarrufun (milli gelir - istihlâki giderleri) artarak yatırıma eşit olmasıyla temin edilebilir. Bunun için bir müddet geçer.

Bu müddetin uzun veya kısa sürmesi tasarrufun nominal veya hakiki gelire bağılı olmasına bağılıdır. Eğer tasarruf nominal gelire bağılı olsa idi, nominal gelirin artırılması ile birlikte tasarruf da artarak muvazene çabucak hasıl olurdu. Bu yaratılan iştır kuvvetinin tamamen tasarruf edilmesi demek olurdu ki, bilhassa geri kalmış bir memlekette bu mümkün değildir.

Filhakika, az gelişmiş bir memlekette nüfusun büyük bir kısmı asgari maişet seviyesinde yaşamaktadır. Yani, idameyi hayat için zaruri mal ve hizmetleri istihlâk edebilmektedir. Bu şartlar altında fiyatların yükselmesi, ister istemez halkın istihlâk giderlerini artırıcı bir tesir yapar. Böylece nakti gelirdeki artma tasarrufu artırıcı bir tesir yapmaz.

Bundan dolayı az gelişmiş memleketlerde tasarrufun, nominal gelirden ziyade reel gelire bağılı olduğu söylenebilir. Bu hal enflasyonla yatırımın husule getirdiği muvazenesizliğin uzun sürmesine amil olur. Çünkü muvazene istihsalin artmasına bağılıdır.

Bununla beraber enflasyonun gelirin tevziini değıştirmesi üzerinde biraz durmaya değer. Milli gelirin dağılışındaki değışme tasarruf temayülü az sınıflar aleyhine ve tasarruf temayülü fazla sa-

nflar lehine olabilir. Bu taktirde, reel gelirden, yani istihsalde beklenen artma husule gelmeden de tasarruf artarak muvazenenin doğması mümkündür (7). Fakat bu defa da tasarruf eden sınıfın bunu nasıl sarfettiği meselesini tetkik etmek icâbeder. Enflasyondan faydalanan sınıf, meselâ sanayici ve ziraatçılar artan tasarruflarını yatırımlarda kullanırlarsa, enflasyon tesiri devam eder. Enflasyonun bu yolla bertaraf edilebilmesi için tasarruf eden sınıfın tasarrufunu iddihar etmesi lazımdır.

Artan tasarrufun iddiharı köylü sınıfı için düşünülebilir. Köylüler para iddiharına mütemayildirler. Fakat enflasyon tesiri kuvvetli ise, bu sınıf için dahi iddihar ihtimali zayıflar. Filhakika enflasyon ilerlemişse spekülasyon temayülü artar. Para sahipleri bunu uzun vadeli işlere yatırmaktansa, zaman içinde fiyat değişmelerinden istifadeye bakarlar. Çünkü bu suretle kazanç temini kolaydır. Kolay kazanç temin edenler kolay sarfederler. Bu hal enflasyonu şiddetlendirir. Köylü bile tasarrufunu para olarak saklamak istemez.

Görülüyor ki, enflasyonda milli gelirden daha fazla bir pay alan müstahsil ve köylü sınıfının artan tasarrufu mevcut şartlara ve enflasyonun şiddetine göre enflasyonu şiddetlendirici bir tesir yapabilir. O halde enflasyonun tesirini azaltmak için bir takım tedbirlerin alınmasına lüzum vardır.

Ezcümle banka kredilerinin daraltılması ile birlikte, tasarrufu artan sınıfların bankaya olan borçlarının ödenmesi temin edilebilir. Böylece artan tasarruf kadar iştirâ gücünde bir azalma meydana getirilir. Fakat bu tedbirin tatbiki söylendiği kadar kolay değildir.

Buna nazaran tatbiki daha kolay bir çare olarak, devletin vergileri artırması, tahvil ve bono ihraç ederek, artan tasarrufun bunlara plasmannın temini düşünülebilir. Bununla beraber, mal talebi idari tedbirlerle tahdit edilmeden halkın paralarını ihtiyarı olarak hazine tahviline yatırmalarını beklemek doğru olamaz. Bilhassa fiyatlar umumi seviyesi süratle yükselir ve bu yükselme devamlı bir şekil alırsa, halk tasarrufunu tahvile yatırmaktansa, mal satın almayı tercih eder. Bu ise enflasyonu şiddetlendirir. Spekülasyon artar. Mal darlığı artar.

(7) A. Lewis : a.g.e., s. 220 ve müt.

O halde enflasyonla finansmanın yarattığı fazla iştirâ gücünü bertaraf etmek, tasarrufu artırarak yatırıma eşit hale getirmek için halkı sarfetmekten menedici tedbirlere baş vurmak zarureti vardır. Harb esnasında gerek Anglosakson memleketlerinde, gerekse Almanya'da bu çareye baş vurulmuştur. Azami fiyat tesbit etmek ve vesika usulü tatbik etmek suretiyle halkın elindeki iştirâ gücü nisbetinde satın almasına mani olunmuş ve muvazene için lüzumlu tasarruf elde edilmiştir. Bu suretle meydana gelen tasarrufların hazine tahvili ve hazine bonolanna plâsmanı temin edilmiştir.

Bununla beraber, fiyat kontrolü ve vesika usulünün iyi tatbik edilebilmesi, iyi bir idari teşkilâtı şart koşar. İdari teşkilâtı ve halkın kültür seviyesi muayyen kalitenin dunundaki memleketlerde bu şekildeki müdahaleler aksi netice verebilir. Rüşvet, irtikâp artar. Kara borsa doğar. Havadan gelirler artar.

Muvazene için lüzumlu tasarrufu artırmanın diğer bir yolu vergileri artırmaktır. Burda bilhassa mütterakki gelir vergisinin enflasyonu önleyici tesirine işaret etmek lâzımdır. Enflasyonda gelir vergisinin hasılatı nakdi gelirdeki artıştan daha fazla artar. Ancak vergide umumilik prensibinin tam olarak tatbik edilmemesi bu tesiri azaltabilir. Meselâ ziraat kazançların gelir vergisine tabi tutulmaması, bu sektördeki gelir artışının Devlet varidatında doğrudan doğruya bir artış meydana getirmesine manidir.

Görüldüğü gibi, bütün bu tedbirlerin gayesi halkı sarfetmekten men etmek gayesi esasına dayanmaktadır. Ancak bu hal ilanihaye devam edemez. Satın almaktan men edilen iştirâ gücü er veya geç piyasaya akacaktır. Diğer bir tabirle enflasyonun ilanihaye baskı altında tutulması mümkün değildir. Bu baskı kalkınca fiyat seviyesi yükselecektir. Bu neticenin meydana gelmemesi, bu devrede gerçek milli gelirin artmasına bağlıdır.

Nitekim, harpte bu tedbirlere baş vuran ileri memleketlerde harp sonunda istihsalin süratle artırılabilmesi fiyat yükselmesine kısmen olsun mani olmaktadır. İktisaden az gelişmiş memleketlerde yapılan yatırımların da millî istihsali ve ihracatı artırması lâzımdır. Eğer bu artış tahakkuk ettirilemezse, meydana gelen muvazenesizlik halkın refah seviyesinin düşmesi ve millî ekonominin yabancılaştırılması ile sonuçlanabilir.

Enflasyonla finansmanın gelirin tevziinde meydana getirdiği

adaletsizlik üzerinde durmayacağız. Fakat enflasyonla finansman sadece gelirin dağılımına tesir etmekle kalmaz.

Enflasyonla finansmanın muvaffak olması için, bunun cüzi olması, finanse edilen yatırımın kısa zamanda emtia arzını artırıcı mahiyette olması lâzımdır.

Bunun klâsik şekli ticari senetler mukabilinde yapılan satışlardır. mesela, bir bono veya poliçe mukabilinde mal alan bir kimse- nin satın alma gücü bu suretle artmıştır. Bu artış başka bir kimse- nin satın alma gücündeki azalmaya tekabül etmemektedir. Yani milli ekonomi içinde münzam bir iştirâ gücü yaratılmıştır. Bono veya poliçe ile tediye, istikbalde kazanılacağı ümit edilen gelir hesabına bir tediye-dir. Bu gelir bono veya poliçe mukabilinde alınan mal- lar satılarak temin edilecektir.

Bono veya poliçe ile tediye münzam bir iştirâ kuvveti meydana getirir ve bono veya poliçeye bağlı kredi kadar talep artar. Ancak, bono veya poliçenin vadede tediyesi alıcının iştirâ kuvvetini aynı nisbette azaltacağından, mecmu talep aynı miktarda azalır ve mu- vazene bozulmaz.

Buna kıyasen diyebiliriz ki, cari tasarruf üzerinde yatırım gele- cek gelirlerin şimdiden kullanılması olduğuna göre, bu gelir ne ka- dar kısa bir zamanda elde edilirse, enflasyon kendi kendini o ka- dar çabuk yok eder. Misal olmak üzere küçük çapta sulama işleri, zirai faaliyetin ve küçük sanatların verimini artıracak diğer yatırımlar zikredilebilir. Buna mukabil bizde yapıldığı gibi, istihali ar- tırıcı tesiri olmayan veyahut uzun yıllar sonunda fayda sağlayacak olan yatırımların enflasyonla karşılanması gerçek gelirden beklenen artmayı husule getirmeyeceği gibi, telafisi güç bir çok kötü netice- ler husule getirir.

Bütün bunlara rağmen, enflasyonun devamlı mallar stokunu artırdığı söylenebilir. Çünkü paranın istikrarının bozulması sabit kıymetlere yatırımı artırmaktadır. Mesela mesken inşaatı gibi.